

Det gælder således den provisoriske regerings og de enkelte slesvig-holstenske politikeres taktik over for Nordslesvig, som ikke er præciseret særlig tydeligt. F. ex. hænger vel advokat Claussens tøvende holdning til forslaget om Slesvigs optagelse i det tyske forbund sammen med, at han var valgt i Haderslev, hvor et sådant forslag ikke kunne glæde sig ved større popularitet. – I denne sammenhæng kan iøvrigt anføres et af de meget få steder, hvor forfatteren er en smule unøjagtig. S. 15 skriver han, at kravet om Slesvigs optagelse i forbundet rejstes i de slesvigske stænder i 1846. Men allerede i 1842 var kravet fremme i stændersalen i Slesvig. Ganske vist lykkedes det dengang i første omgang de mere moderate at hindre Beseler i at fremsætte kravet i en regelret proposition, men noget senere under forhandlingerne havde han dog held til alligevel at få det offentligt frem ved at smugle det ind i betænkningen om de fælles stænderkomiteer.

Som allerede omtalt har dr. Hjelholt brugt den provisoriske regerings arkiv. Desuden har han udnyttet rigsarkivets og en del af lokalarkivernes materiale om emnet. Det er et kendemærke for bogen, at den næsten udelukkende er bygget på arkivmateriale. Kun i ganske få tilfælde har forfatteren støttet sig på den eksisterende litteratur, der dog næppe helt fortjener denne negligering. En smule må det undre, at Altonaer Mercur er den eneste avis, der er udnyttet i større omfang. Avisstoffet kunne vel ellers nok på sine steder have suppleret fremstillingen, så den havde givet et mere levende og umiddelbart indtryk af tiden.

Men selvom således en gennemlæsning af bogen på enkelte punkter må give både den læge og den fagligt mere orienterede læser en fornemmelse af at være utilfredsstillet, står det fast, at dr. Hjelholt har påbegyndt et arbejde, som vil være til den stør-

ste nytte for alle, der skal beskæftige sig med treårskrigen og dens virkninger i den slesvigske administration. Forfatterens kendskab til perioden og til landsdelens særlige forhold er suverænt, og man imødeser med glæde det afsluttende andet bind. Først når det foreligger, vil det være rimeligt at gå ind på en nærmere drøftelse af enkelthederne i værket.

H. P. Clausen.

Vilh. la Cour: Vejs Ende. Træk fra min Manddoms afsluttende kampaar. (P. Haase & Søn, 1959) 260 s.

Fjerde bind af Dr. la Cours erindringer går fra 9. 4. 40 til begyndelsen af 1950'erne; dermed er det store værk nået op på næsten 1100 sider, store og ofte petittrykte, med utallige uddrag af breve, dagbøger, artikler og foredrag, i sig selv en meget anelig præstation ikke mindst i betragtning af hvad der også er blevet tid og kraft til at få fra hånden i de samme år hvor memoirerne blev til. Alle 1100 sider handler om forfatteren, og selv sagt skal erindringer handle om deres forfatter; men det kan gøres på så mange måder – F. C. Krarup har f. ex. gjort det kunststykke at skrive særdeles personlige erindringer uden så at sige at omtale sig selv, men la Cour er lyslevende tilstede på hver eneste side; det er ingen kritik, men en karakteristik. Et sted siger han om nogle af sine Sydslesvig-kronikker: »de blotlagde min Personlighed uden at krænke andres«, og det kan vel ikke helt siges om erindringerne, for en og anden anden »personlighed« kunde nok føle sig trådt på tærne (Erik Scavenius og Gustav Rasmussen vilde jeg f. ex. mene), og lejlighedsvis er la Cour da også klar over at han har trådt forkert og iler med at gøre skaden god igen; viljen til at yde andre deres ret har han ganske afgjort, med sin forstand er han en frisindet mand, øm over andres ære som over sin

egen, men med sin følelse, sit forrygende temperament, er han naturligvis intolerant, og begge dele synes mig at tjene ham til ære. Om sin Sydslesvig-politik siger han (hvad der kan gælde alle hans »aktivistiske« gøremål) »at Følelsen vel maatte være den drivende Kraft, men Hensynet til Kendsgerningerne den nødvendige regulerende Faktor«; det har i sandhed været hans »Ledetraad«, og derfor kan man også holde ud at han 1100 sider igennem »blotlægger sin personlighed«. Følelsen er på hver af dem den drivende kraft, og den formes i et sprog som kan være anstrengende og gøre læseren forpustet med et væld af svære substantiver og dyre adjektiver. Efter at nu personligheden på enhver måde er blotlagt kan det konstateres at la Cour vel ustandselig formår at irritere, men aldrig sådan at man opgiver ham; meget kan fornemmes småt og lige gyldigt, men selv er han aldrig lige gyldigt, for trods den evindelige blotlæggen er han totalt fri for selvspejling, der er ikke noget reflekteret, selvkredsende ved ham; hvis ikke det i sig selv neutrale ord »naiv« var belastet kunde man bruge det om ham. Personkarakteristikken er næppe hans stærke side, dertil er han for meget »sig selv«; i bøgerne lever de fleste af de talrige personer som omtales nærmere kun i lyset af det liv la Cours egen personlighed forgylder eller fordunkler dem med, man læse f. ex. hans skildring af så forskellige folk som – undskyld sammenstillingen, den er tilfældig og utilsigtet – Hal Koch, Mogens Fog og Werner Best.

Også i bind IV farer la Cour fort ad sine to livslinier: det historisk-videnskabelige arbejde og kampen for alle de »sager« som årene efter 1940 indbød til; skiftevis og samtidigt blev »Arbejdshorset« og »Stridshingsten« trukket af stalden, og der skete hele tiden noget; for la Cours Robin Hood-natur (det er intet skældsord) var denne tid »i sjælden Grad Opfyldel-

sens Aar. Jeg fik Lov til at prøve *Sandheden* i min Ungdoms og Manddoms mange og stærke Ord om Fædrelandets Ret til at kræve alle sine Sønners og Døtres tro Tjeneste, og jeg fik derefter den uvurderlige Mulighed at se *mit Livs to afgørende Linier forenede*«.

Bogen begynder med kampen for at vække en »folkelig Æresfølelse« efter at »Æren« var tabt den 9. april og endnu mere ved 8. juli-erklæringens »spytlikkende Bravader«; indgående redegøres der for de mange pjecer og foredrag som uden tvivl i de første krigsår betød adskilligt for at rejse modstandsviljen – mange kan bevidne deres virkning, jeg også – og som førte la Cour selv gennem et par fængselsophold og internering; skildringen af oplevelserne med dansk politi og retsvæsen 1941–43 lader lys og skygge falde i skarpt skilte kategorier; måske var dog grænserne noget mere flydende. Efter 29. 8. 43 og til jul 44 førte la Cour en delvis »underjordisk« tilværelse, genoplevet i erindringen med meget lune, og iøvrigt fuldt optaget af arbejdet på de store dokumentarværker som kom i efterkrigsårene; selve flugten til Sverige og de depressive stemninger i den svenske uvirksomhed er intensivt gengivet, og hjemkomsten i spidsen for brigaden løfter sig til en apotheose i lighed med en tidligere farverig skildring af Dybbølfesten 1920. Men man synes jo nok at la Cour savner en vis sans for proportioner; at det var ham om at gøre at komme hjem med brigaden (thi »naar et Menneske har brugt saa mange og stærke Ord som jeg, *maa* de udløses i Handling – ellers vilde man gaa i Stykker«) kan man begribe, også at han greb til da general Knudtzon tilbød den nu 61-årige kombattant stillingen som »Ekspeditionskorpsets Historiker«, udstyret med revolver (på et af billederne man ser hvordan) og anden feltmæssig udrustning; men når det hele så falder ud til nogle timers tje-

neste som telefonvagt, så burde vel historikeren la Cour i dette tilfælde have distanceret sig så langt fra sit emne (la Cour) at der blev plads for en bemærkning om at de »mange og stærke Ord« dog vel næppe dermed var indfriet – og aldeles ikke behøvede at indfries, for la Cour havde gjort *sin* indsats og trænger – ialtfald i andres øjne – ikke til den »Trøst« at han dog havde »været rede« til »aktiv Kamp«, om det var kommet dertil.

Bogens sidste trediedel handler om kampen for at sikre Sydslesvigs frigørelse fra tysk overhøjhed, og om det ikke lykkedes da ved den kommende fredsslutning gennem internationale garantier at trykke de danske sydslesvigeres materielle og kulturelle frihed. Det første lykkedes som bekendt ikke, og hvad angår det sidste fandt kampen en slags afslutning med de danske demokratiske partiers erklæring af 29. 6. 49 og den kielske landdags-beslutning af 26. 9. 49. Uden tvivl skriver la Cour her et vigtigt afsnits historie, men det kan ikke nægtes at det er meget bredt, og en del af det – f. ex. brydningerne indenfor Sydslesvigsk Udvalg – er ikke videre morsomt.

Følelsen som drivkraft, men forstandshensynet til kendsgerningernes regulerende faktor – det kunde godt være denne personligheds personlige bogs motto. At temperamentet hos la Cour er selve personlighedens grundlag kan ingen være i tvivl om, ej heller om at viljen er dens markante udtryk; men netop fordi la Cour ofte er blevet opfattet som lidt (eller meget) fusentastisk, bør det dog understreges at hensynet til kendsgerningerne virkelig er en forstandigt regulerende faktor hos ham. Der er megen sund fornuft i ræsonnementerne, både hvor det gælder de standpunkter han tog i alt hvad der vedrører Sydslesvig, et stade i midten, bestemt af lidenskab, men tøjlet af fornuft, eller hvor han f. ex. under krigen i

et slags memorandum tager klart afstand fra frihedsrådets rabiate – og sejrrige – krav om straffelove med tilbagevirkende kraft og fra dets såre upræcise antydninger af hvad der her til lands skulde forstås ved krigsforbrydere. Også til Dansk Samling indtog la Cour en typisk dobbeltholdning: hans følelse fik ham til at sige ja, fordi partiet (før det tysk-russiske brud) som det eneste gik klart ind for et nej til Tyskland, men dets »positive« politik så la Cour i fornuftens kendsgernings-regulerede lys og så derfor ingenting.

Der kunde nok gives eksempler på at arbejdshors og stridshingst – for at blive i den drabelige stil – har trukket hver sin vej; men stort set gik de i spænd, og rytteren formåede så nogenlunde at tøjle den enes vilde blod med den andens tålmodige slid. I hele la Cours forfatterskab, også det videnskabelige, er vel følelsen drivkraften, men samtidig er han en lærd og skolet forsker med sans for eftertanke og vurdering. Helst tumler han stridshingsten, og det falder jo mest i øjnene, men det jævne trav fure op og ned bag arbejdshorset bragte kendsgerningerne ind i hans værk og gav det perspektiv. Man kan mene så meget om hans både polemiske og videnskabelige virksomhed, og kritikken kan nemt finde holdepunkter, han undlader dog aldrig at engagere sin læser, om ikke anderledes så ved at irritere ham; det sker også fuldt ud i erindringsbøgerne, og det er ingen ringe kunst at kunne gøre memoirelæsende til sine samtidige, få dem til at genopleve hvad de mere og mindre selv har gennemlevet, få dem til at sige både ja og nej.

P. G. Lindhardt.

Emil Schieche: Die dänische Blockade Rostocks 1628 und Schweden. Hansische Geschichtsblätter 1959.

I 77' årgang af Hansische Gesichtsblätter er der offentliggjort en af-